

vatima tijekom mnogih povijesnih razdoblja nisu omogućila potpunu slobodu istraživanja vlastite filozofske baštine te, kao posljednje, talijanski, njemački i mađarski povjesničari filozofije koji su svotajali ili, kako to kaže Čvrljak, »rashrváčivali« i »privlašćivali« mnoge od hrvatskih renesansnih filozofa. Uz to što u odgovoru na postavljeno pitanje podsjeća na već prije poznate odgovore, Čvrljak iznosi i vlastiti stav: »Držim da je danas više nesklonosti u redovima hrvatskih filozofskih istraživača koje još uvijek upravo sirenski zov odvlači na već orane, a neke i preorane njive europske filozofije, dok hrvatskim baštinskim ugarom i zatravljenom pustopoljinom pluže tek malobrojni, prstima prebrojivi pregaoči.«¹⁹ Zato Čvrljak, suglasan sa stavovima koje je u svom radu »Značenje hrvatske filozofske baštine« već iznio Filipović, zaključuje sljedeće: »Krivi smo mi što, primjerice, G. Brunu, po F. Überwegu, nije dovoljno jasno kako se postaviti prema svom suvremeniku F. Petriću. Ta i nebrojene druge takve nejasnoće nestat će sa stranica povijesti europske filozofije kada se u nama jasnije oglasi znanstvena svijest i oćuti domoljubna dužnost da na tome valja odlučno i uporno raditi.«²⁰

Čvrljak postupa ispravno kada doprinos hrvatskih renesansnih filozofa, kojim su obogatili filozofsku scenu renesansne Europe, sagledava obuhvaćanjem širokog kruga interesa koje su ostvarili putem razlićitih društvenih i znanstvenih aktivnosti, kao i putem razlićitih žanrovskih izrićaja koje su koristili u svojim djelima. Doprinos europskoj filozofiji renesanse, bilježi Čvrljak, hrvatski su renesansni filozofi namrli svojim ko-

mentarima (Budisaljć, Nikola Vitov Gućetić, Medo), naukovanjem i predavanjem na najglasovitijim europskim sveučilišnim središtima (Stojković, Dragišić, Benković, Petrić, Skalić, Matija Vlaćić Ilirik), prijateljevanjem s vodećim imenima europskog humanizma i renesanse (Dragišić, Jan Panonije, Andreis, Klement Ranjina, Petrić, Juraj Dubrovčanin), polemikama s europskim renesansnim umnicima (Modruški, Dragišić, Budisaljć, Petrić, Skalić, Matija Vlaćić Ilirik, Faust Vrančić, Juraj Dubrovčanin, Dominis) ili vlastitim filozofskim naukom, a pri ćemu Čvrljak izdvaja Dragišića, Benkovića, Petrića i Jurja Dubrovčanina. »Po prašnjavim i davno nedirnutim policama knjižnica« skupljeni su dokazi o tome »što smo sve Europi dali u oblikovanju njezina duha, razvoja i napretka«, a ta Europa, bilježi Čvrljak u posljednjim rećenicama svoga rada, »danas o nama šuti, toćnije rećeno, prešućuje nas. Zašto? Mrtvi su za života kazali svoje. Za Europu je napravljen tek jedan dio posla. Za recepciju su potrebni posrednici. A to smo mi. I tu se sad javlja problem. Za sve naćinjeno, propušteno i olako shvaćeno Europa strogo i neumoljivo kaćnjava na već opisani naćin. S pravom i razlogom.«²¹

Davor Balić

Mijo Nikić i Kata Lamešić (ur.), *Diktatura relativizma. Zbornik radova znanstvenog simpozija odrćanog u Zagrebu 16. lipnja 2007*, FTIDI, Zagreb, 2009, 535 str.

Filozofski fakultet Drućbe Isusove u Zagrebu organizirao je 16. lipnja 2007. godine interdisciplinarni simpozij na temu »Diktatura relativizma«. Vrijedne radove s ovoga znanstvenog simpozija prikupili su K. Lamešić i M. Nikić kako bi ih u Zborniku učinili dostupnima širem krugu ljudi koje zanima spomenuta problematika.

²¹ Čvrljak, *Uvod u filozofiju renesanse: Renesansna filozofijska mišljenja ususret filozofiji*, str. 411.

¹⁹ Čvrljak, *Uvod u filozofiju renesanse: Renesansna filozofijska mišljenja ususret filozofiji*, str. 315.

²⁰ Čvrljak, *Uvod u filozofiju renesanse: Renesansna filozofijska mišljenja ususret filozofiji*, str. 328. Usp. Vladimir Filipović, »Znaćenje hrvatske filozofske baštine«, u: Zlatko Posavac (priredio), *Hrvatska filozofija u prošlosti i sadašnjosti: zbornik iz 1968. godine* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1992), str. 49–54, na str. 51.

Simpozij je zamišljen interdisciplinarno, a tako je i ostvaren. Stručnjaci, uglavnom profesori na filozofskim i teološkim učilištima Hrvatske, analizirali su fenomen relativizma s filozofske, psihološke, sociološke, teološke strane te s motrišta crkvenog prava. U Zbornik je uvršteno sedamnaest predavanja obogaćenih literaturom i novim spoznajama.

Koliko je ova tema o diktaturi relativizma aktualna, najbolje svjedoči i potvrđuje govor kardinala Josepha Ratzingera, sadašnjega pape Benedikta XVI, koji je samo dan prije nego će biti izabran za papu održao kardinalima propovijed u kojoj je doslovno rekao: »Relativizam se (...) pokazuje kao jedino stajalište koje odgovara današnjem vremenu. Stvara se dakle diktatura relativizma u kojoj se ništa ne priznaje kao konačno i koja za posljednje mjerilo dopušta samo vlastitu osobu i njezine želje.« Ova je izjava kardinala Ratzingera, kao i čitava njegova propovijed, imala velik odjek u mislima i srcu ostalih kardinala koji su došli u Rim izabrati novog papu. U predgovoru Zborniku Ivan Macan s pravom kaže: »Neki smatraju da je upravo taj Ratzingerov govor toliko utjecao na okupljene kardinale da su ga već sljedećega dana, 19. travnja 2005., izabrali za nasljednika Ivana Pavla II. No nisu samo kardinale pažljivo slušali svoga dekana. Oči i uši čitavoga katoličkog svijeta, ali i onih izvan toga okvira, usmjerile su svoju pozornost na njegove riječi.«

Zahvaljujući priređivačima ovoga Zbornika, i hrvatska javnost sada ima priliku još bolje upoznati fenomen relativizma i njegovu tendenciju da se nametne kao jedini ispravni stil života u teoriji i praksi. Već sam naziv »Diktatura relativizma« govori puno. Budući da relativizam ne dopušta nikakva apsolutna načela u području spoznaje i djelovanja, nameće se kao jedino ispravno i apsolutno načelo. A to je onda prava diktatura. Kardinal Ratzinger, sadašnji papa Benedikt XVI, bio je u pravu. Bili su u pravu i predavači na simpoziju koji su analizi-

rali ovaj fenomen iz raznih vidika i došli do sličnih ili istih zaključaka. Relativizam niječe religijama pravo da naviještaju apsolutne vrijednosti kako bi on sam postao apsolutna religija. Međutim istina je drukčija, svjedoče nam autori ovoga Zbornika. Postoje naime prave i stabilne vrijednosti bez obzira na bilo kakve idejne ili povijesne utjecaje. Apsolutne vrijednosti postoje bez obzira na to prihvaća li ih tko ili niječe.

»Diktatura relativizma«, više nego »diktatura proletarijata«, osobito se okomila na religiozne i moralne vrijednosti, i zato je opasnija, iako nije tako očito gruba kao »diktatura proletarijata«, mudro zaključuje I. Macan predgovor ovome Zborniku.

Zahvaljujemo priređivačima što su u Zbornik uvrstili integralnu verziju pozdravnog govora koji je na početku simpozija održao tadašnji apostolski nuncij u Republici Hrvatskoj mons. Francisco-Javier Lozano. Mons. Lozano potvrdio je važnost ove teme, citirajući misao kardinala Ratzingera iz knjige *Vjera, istina, tolerancija*, (*Fede, verità, tolleranza*, str. 87): »Relativizam je na neki način postao upravo religija suvremenog čovjeka«, to je »najveći problem našeg vremena«. Tako je razmišljao kardinal Ratzinger već 2003. godine. Pojedini suvremeni mislioci, a čini se da ih je u zadnje vrijeme sve više, drže da relativistička stajališta idu u prilog medureligijskom dijalogu. Stvari međutim stoje ovako: religijski relativizam jednostavno vodi u apozitaziju — otpad od vjere i od Boga. Ovo je bila ključna, ispravna i argumentirana tvrdnja monsinjora Lozana. Apostolski nuncij na kraju se upitao je li istina da je relativizam prodro i u kršćansku teologiju. »U tom smislu nije na odmet podsjetiti na temeljne kristološke točke: Ego sum via, veritas et vita... extra Verbum, extra Ecclesiam, nulla salus.... Isus je jedinorođeni Sin Božji... Nema drugog imena u kojem se možemo spasiti.«

Vrijednost ovoga Zbornika je u činjenici da odgovara na temeljni zahtjev mo-

derne znanosti, a to je interdisciplinarni pristup fenomenu koji obrađuje.

Filozofija relativizma, koji se nameće kao jedini ispravni stil života, kako u teoriji tako i u praksi, raskrinkana je u predavanju »Relativnost relativizma« (A. Mišić), gdje je logikom zdrave pameti pokazano da je i sam relativizam relativan ukoliko tvrdi da je sve relativno.

Psihološkom analizom ideologije relativizma utvrđeno je da su životni stavovi relativizma pogibeljni za normalan razvoj i ostvarenje osobe, kojoj su potrebna čvrsta uporišta i jasni moralni principi kako bi se razvile kreativne sposobnosti koje ima u sebi.

Načela relativizma su napose opasna ako se usvoje u moralnom prosuđivanju onoga što čovjek treba činiti. Ta načela ne poštuju temeljni zahtjev ljudskog dostojanstva da se ostvaruje po načelima svoga Stvoritelja.

Život po načelima relativizma nije prihvatljiv ni za znanost koja je dužna poštivati objektivnost i istinu, a ne pridavati jednaku važnost vjerodostojnim teorijama i raznim sofističkim rješenjima.

Mentalitet postmodernog društva u kojem živimo sklon je usvajanju načela relativizma jer se u svojoj sveukupnoj procjeni stvarnosti više ravna po diktatu jakih emocija, želji za trenutnim užitkom i pohlepi za vlašću. Popuštanjem diktaturi relativizma dolazi se do anarhije i dezorijentacije na raznim područjima ljudskog života i djelovanja.

Shvatljiva, iako neprihvatljiva reakcija na diktaturu koju provode liberalizam i relativizam, jest fundamentalizam, koji u politici vodi do terorizma, a u religiji do pojave fanatične religioznosti koja se vidi u nekim vjerskim sljedbama u kojima je došlo do kolektivnog samoubojstva, kao što se to dogodilo u sekti Heaven's Gate.

Pogubne posljedice diktature relativizma vidljive su u društvenom životu kad potkopavaju same temelje civilizacije postmodernog društva. Relativizacija braka i prepuštanje pojedincu da sam bi-

ra svoj seksualni identitet te promicanje kulture homoseksualnosti udar su na stabilnost i opstojnost društva koje smo do sada poznavali.

Sve ove navedene opasnosti za ljudsko društvo i našu civilizaciju, kao i mnoge druge zamke koje diktatura relativizma sa sobom nosi, obrađene su i interdisciplinarno analizirane u ovome Zborniku pod nazivom *Diktatura relativizma*. Pojava ovog djela trebala bi unijeti više svjetla i pravih smjerokaza na putove na kojima se sve teže snalazi čovjek našega društva.

Filozofskom fakultetu Družbe Isusove dugujemo veliko priznanje i zahvalu što nam svake godine priređuje ovakav ili sličan simpozij, koji će, nema sumnje, ostaviti duboki trag u hrvatskom društvu. Hvala svim predavačima koji su svoja predavanja proširili i obogatili stručnim bilješkama i najnovijom literaturom iz područja koje su znanstveno obrađivali.

Niko Bilić

Ivan Antunović (ur.), *Vjera i politika. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija održanog u Zagrebu 15. prosinca 2007.* FTIDI, Zagreb, 2009, 223. str.

Vjera i politika — Zbornik radova međunarodnog znanstvenog simpozija održanog u Zagrebu 15. prosinca 2007. je jedanaesta edicija Biblioteke Religijski niz Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove u Zagrebu. Zbornik čini kolekcija od trinaest što znanstvenih, a što znanstveno-popularnih članaka — radova na hrvatskom (10 radova) i engleskom jeziku (3 rada: D'Ambrosio, O'Hanlon, Jevtić), čije su teme sadržajem i pristupom vrlo raznolike, i kao takve izložene u sklopu međunarodnoga, interdisciplinarnoga znanstvenog simpozija »Religije i politika«, održanog, kako je gore navedeno, pred oko godinu i pol dana u Zagrebu u *aula minor* Filozofskog fakulteta Družbe Isusove. Zbornik